

GÂYETÜ'L-EMÂNÎ'DE LAFZÎ TEKRİR

Muhammed Eser Altuntaş*

Öz

Tekrîr aynı ifadenin bir metinde iki veya daha fazla kez tekrâr edilmesidir. Belâğî bir nükteye binaen zikredilen tekrîr, itnâb sanatının bir çeşididir. Kur'ân-ı Kerîm'de vurgulanmak istenen bazı mesajlar, lafızların veya mananın tekrîri ile aktarılmıştır. Tekrîr üslûbu, anlatıma hareket katan, manayı kuvvetlendiren ve muhatabı tesir altında bırakan belâğî bir kullanım tarzıdır. Kur'ân-ı Kerîm'deki belâgat unsurlarına yer veren önemli eserlerden biri olan Gâyetü'l-emânî adlı tefsirinde Molla Gürânî, ayetlerdeki lafzî tekrîrlerin manaya katkısına ve muhatap üzerindeki etkisine dikkat çekmiştir. Bu çalışmada öncelikle tekrîr kavramının literatürdeki karşılığı ele alınmış sonra da Gâyetü'l-emânî tefsirindeki örnekler bağlamında Kur'ân'da aynı sûrede veya ayette geçen lafzî tekrîrler ve anlamsal ilişkileri açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belâgatı, Lafzî Tekrîr, Gâyetü'l-Emânî, Molla Gürânî, Kur'ân-ı Kerîm.

REPETITION OF WORDING IN THE GHĀYAH AL-AMĀNĪ

Abstract

Wording of repetition is the use of the same word in a text by repeating it two or more times. The repetition, which is mentioned based on an rhetorical purpose, is a type of itnâb. In the Quran, the messages to be focused is expressed with repetition of the meaning or wording. Wording of repetition is a kind of literary form which creates the rhythm, strengthens the meaning and brings an attention to the collocutor. *Ghāyah al-amānī* by Molla Gurānī, is one the notable exegeses studying the rhetorical components of the Quran. It points to the wording repetition used in the verses emphasizing the meaning and impressing the collocutor. In this study, firstly the context of "repetition" is in the literature is discussed and, than the repetition of wording in the same surah or verse of the Quran and semantic relations behind it are explained in the context of the samples from *Ghāyah al-amānī*.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Repetition of Wording, Ghāyah al-Amānī, Molla Gurānī, al-Quran al-Karīm.

* Dr. Arş. Gör. Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belâgatı Anabilim Dalı.

e-mail: muhammed.altuntas@cbu.edu.tr, **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0001-8652-2536>

Atıf/Citation: Altuntaş, Muhammed Eser. "Gâyetü'l-Emânî'de Lafzî Tekrîr". *BAiD* 15 (Haziran 2022), 225-240.

Giriş

Kur'ân-ı Kerîm kendine has dil özelliklerine ve edebî üslûba sahip ilâhî bir kelâmdır. Nüzûlünün ilk dönemlerinden itibaren dil yapısındaki dikkat çeken bazı kullanımlar dil bilimcilerinin araştırma alanına girmiştir. Nitekim bu konulardan birisi de âyetlerdeki tekrîr yapılarıdır.

Kur'ân-ı Kerîm'de bazı ifadeler ve kıssalar lafzen veya manen tekrîr edilmiştir. Bu tekrîrlerdeki bazı lafızlarda birtakım artma, azalma, takdîm ve te'hîr gibi hususlar söz konusu olduğundan manada da bir değişim mümkündür.¹ Klasik belâgat eserlerinde itnâb sanatının bir cüz'ü olarak ele alınan bu edebî üslûp, belâğî bir nükteye binaen kullanılır.²

Zerkeşî (öl. 794/1392) sözün karışık veya anlaşılmaz olduğu durumlarda manayı doğru ifade etmek ve tahkîk maksadıyla Arapların tekrîr üslûbunu kullandıklarını ifade etmiştir. Böylece sanki bir kelâmın tekrîri yemin ifadesinin yerini alır. Dolayısıyla Kur'ân-ı Kerîm onların dilleriyle nazil olduğundan ve vahyin ilk muhatapları olmaları yönüyle ifade biçimlerinde benzer üslûbun kullanılması yerinde olmuştur.³

İbnü'l-Esîr'e (öl. 637/1239) göre Kur'ân-ı Kerîm'deki ifadelerin tekrîrinde bir fayda olduğu mutlakdır. Bu durumda maksadın ortaya konulması için tekrîr ifadelerinin öncesi ve sonrasına dikkatle bakmak gerekir.⁴ Dolayısıyla bu yapıların kullanılma nedenleri ve âyetlerin manasına nasıl bir etkide bulunduğu hususu araştırma konusu olmuştur. Mollâ Gürânî⁵ (öl. 893/1488) de *Gâyetü'l-emânî fî tefsîri'l-kelâmi'r-rabbânî* adlı tefsirinde tekrîr konusu üzerinde önemle

¹ Ebû Abdillâh Bedrüddîn ez-Zerkeşî, *el-Burhân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm (Kahire: Mektebetü Dâri't-Türâs, t.y.), 3/27-28.

² Celâluddîn Muhammed b. el-Hatîb el-Kazvînî, *et-Telhîs fî 'ulûmi'l-belâga*, thk. Abdurrahman el-Berkûkî, (Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1904), 223-224; Sa'duddîn et-Teftâzânî, *el-Mutavvel şerhu Telhîsi Miiftâhi'l-'ulûm*, thk. Abdulhamid Hindâvî, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2013), 494.

³ Zerkeşî, *el-Burhân*, 3/9.

⁴ İbnü'l-Esîr, Ebu'l-Feth Ziyâuddîn b. el-Cezerî, *el-Meseli's-sâ'ir fî edebi'l-kâtib ve's-şâ'ir*, thk. Ahmed el-Havfi-Bedevî Tabâne (Kahire: Dâru'n-Nahda, t.y.), 3/8.

⁵ Osmanlı Devleti'nin dördüncü şeyhülislâmı ve Fatih Sultan Mehmed'in (öl. 886/1481) hocası olan Mollâ Gürânî (öl. 893/1488) çok yönlü bir kişilik olup tefsir, hadis, fıkıh, kıraat ve nahiv ilimlerinde farklı eserler telif etmiştir. Molla Gürânî'nin hayatı ve eserleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Muhammed Eser Altuntaş, *Molla Gürânî'nin Gâyetü'l-emânî Adlı Tefsirinde Belâgat Uygulamaları* (İzmir: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022), 5-17.

durmuş ve örnek uygulamaları zikretmiştir. Zira çalışmanın temel kaynağı olan bu tefsirde Kur'ân'ın dil özelliklerine, belâgatına ve anlamsal inceliklerine dair birçok önemli husus ele alınmıştır. Bu bağlamda makalede öncelikle tekrîr kavramının belâgat kaynaklarındaki karşılığı incelenmiş akabinde müellifin konuya dair verdiği örneklerde mana ilişkileri ele alınmıştır. Çalışma konusu aynı sûrede veya ayette geçen lafzî tekrîrlerle sınırlandırılmıştır.

1. Tekrîr

کَر fiilinin masdarı olan تَكْرِير “tekrîr” lügatte “geriye dönmek, bir şeyi kendisiyle birkaç kez tekrâr etmek” manalarına gelir.⁶ Kûfe ekolüne göre تَكْرَار kavramı da aslında تَكْرِير ifadesindeki ي “yâ” harfinin ا “elif”e dönüştürülmesiyle elde edilmiştir.⁷

Belâğî bir terim olarak tekrîr, bir nükteden dolayı aynı ifadenin iki veya daha fazla kez tekrâr edilmesidir.⁸ İbn Ebi'l-İsba' (öl. 654/1256) tekrîri “mütekellimin vasıf, medh, zem, tehvîl veya vaîd içeren ifadeyi te'kid etmek gayesiyle aynıyla tekrâr etmesi”⁹ şeklinde tarif etmiştir.

Tekrîr üslûbu, te'kid, irşâd, teşvik, faslı uzatmak,¹⁰ tehvîl (korkutmak), tahzîr (uyarmak), terhîb (yıldırımak),¹¹ medh, zem, vaîd (tehdit etmek), inkâr, takrîf (azarlamak), tevbîh (kınamak) ve istib'âd (akıldan uzak görmek) gibi maksatlarla sözün tekrâr edildiği belâğî bir nüktedir.¹²

Teftâzânî'ye (öl. 792/1390) göre tekrîrdeki gayelerden birisi de vehim söz konusu olacak bir durumda kelâmı tam anlamıyla aktarabilmek maksadıyla tembihi ziyadeleştirmek ve muhatabı uyarmaktır. Diğer taraftan acı ve

⁶ İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Cemâlüddîn, *Lisânü'l-Arab*, (Beyrut: Dâr-u Sâdır, 1414/1993), 5/135. Ebu't-Tâhir Meccüddîn Muhammed b. Ya'kûb el-Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-muhîr*, thk. Muhammed Nuaym el-Araksûsî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2005), 469.

⁷ Ebu'l-Bekâ el-Kefevî, Eyyub b. Musa el-Hüseynî, *el-Külliyât: Mu'cem fi'l-müstalahât ve'l-furûki'l-lügaviyye*, thk. Adnan Derviş, Muhammed el-Mısırî (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1998), 297.

⁸ Kazvîni, *et-Telhîs*, 223-224; Teftâzânî, *el-Mutavvel*, 494; Seyyid Ahmed el-Hâşimî, *Cevâhiru'l-belâga fi'l-meânî ve'l-beyân ve'l-bedî'*, thk. Yusuf Sumeylî (Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, 1999), 202.

⁹ İbn Ebi'l-İsba', Ebû Muhammed Zekiyyüddîn b. Zâfir el-Mısırî, *Tahrîru't-tahbîr fî sînâti'ş-şî'r ve'n-nesr*, thk. Hifnî Muhammed Şeref (Kahire: Lecnetü İhyâi't-Türâsî'l-İslâmî, 1963), 379.

¹⁰ Bedevî Tabâne, *Mu'cemü'l-belâgati'l-Arabiyye*, (Cidde: Dâru'l-Menâra, 1988), 575.

¹¹ Abdurrahmân Hasan Habenneke el-Meydânî, *el-Belâgatu'l-Arabiyye ususuhâ ve 'ulûmuhâ ve funûnuhâ* (Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 1996), 2/71-72.

¹² İbn Hicce, Takıyyüddîn Ebû Bekr b. Hicce el-Hamevî, *Hızânetü'l-edeb ve gâyetü'l-ereb*, thk. İsmâ Şekiyyu (Beyrut: Mektebetü'l-Hilâl-Daru'l-Bihâr, 2004), 1/361.

üzüntünün fazlalığına dikkat çekmek ve cümlelerin uzaması sebebiyle kelâmdaki uzaklaşılana asıl konuyu muhataba hatırlatmak gibi hususlardır.¹³ Tekrîr ile ifadeye açıklık kazandırmanın yanı sıra yinelenen ifadeye muhatabın dikkatini çekmek ve böylece sözün tesirini artırmak amaçlanır.¹⁴ Antere b. Şeddâd (öl. 614) gibi bazı muallaka şairlerinin tekrîr üslûbunu şiirlerinde belâğî bir gaye ile kullandıkları ifade edilmiştir.¹⁵

İbn Hicce'ye (öl. 837/1434) göre tekrîr belâgat ilmindeki اِطْنَاب *"itnâb"* sanatının bir çeşididir.¹⁶ İtnâb ise bir faydaya binâen bir mananın gereğinden fazla lafızla ifade edilmesidir. Diğer bir tanımla, kuvvetlendirme ve te'kîd gayesiyle maksadın alışılmıştan daha fazla ibareyle zikredilmesidir. Fakat kelâmda fazlalık olan lafız bir fayda sağlamıyorsa buna *"sözü gereksiz uzatma"* anlamında تَطْوِيل *"tatvîl"* denir.¹⁷ Bu bağlamda tekrîr ifadesi bir faydaya binaen zikredilmişse meânî ilmindeki itnâb sanatının bir cüz'ü sayılır. Eğer tekrîr herhangi bir fayda için gelmemişse tatvîlin bir cüz'ü sayılır.¹⁸ Bâkîllânî (öl. 403/1013) ise tekrîri bedî' ilminin bir cüz'ü olarak ele almıştır.¹⁹

İbnü'l-Esîr (öl. 637/1239) tekrîri, lafız ve manada veya sadece manada tekrîr olarak ikiye ayırır. Örneğin اَسْرِعْ اَسْرِعْ *"Acele et, acele!"* ifadesinde hem lafız hem manada tekrîr söz konusuyken, اَطْعِنِي وَلَا تَعْصِنِي *"Bana itaat et, karşı gelme!"* ifadesinde ise yalnızca manada tekrîr yapılmıştır. Çünkü itaat emri karşı gelmeyi de nehyetmektedir. Ayrıca zikredilen her iki kısım da faydalı ve faydasız tekrîr olarak ikiye ayrılır. Kelâmda faydalı olan tekrîr, ifadeyi te'kîd ve teşdîd (sağlamlaştırmak) için kullanılır. Faydasız olan tekrîr ise kelâmda ihtiyaç duyulmayan gereksiz bir ifade olarak gelir.²⁰

¹³ Teftâzânî, *el-Mutavvel*, 494.

¹⁴ M. Ali Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat* (İstanbul: Gökkuşbuca Yayınları, 2019), 195.

¹⁵ Meydânî, *el-Belâgatü'l-'Arabiyye*, 71.

¹⁶ İbn Hicce, *Hızânetü'l-edeb*, 1/361.

¹⁷ Hâşimî, *Cevâhiru'l-belâga*, 201; Ahmed Mustafa el-Merâğî, *'Ulûmu'l-belâga*, (Beirut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1993), 191; Bedevî Tabâne, *Mu'cemü'l-belâgati'l-'Arabiyye*, 384; Muhammed Ahmed Kâsım, Muhyiddin Dîb, *'Ulûmu'l-belâga el-bedî' ve'l-beyân ve'l-me'ânî* (Trablus: Müessesetü'l-Hadîse li'l-Kitâb, 2003), 362; Ali Bulut, *Belâgat Meânî-Beyân-Bedî'* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2020), 186.

¹⁸ İbnü'l-Esîr, *el-Meselü's-sâir*, 2/345.

¹⁹ Ebû Bekr Muhammed b. Tayyib el-Bâkîllânî, *İcâzü'l-Kur'ân*, thk. es-Seyyid Ahmed Sakr (Mısır: Dâru'l-Meârif, 1997), 106.

²⁰ İbnü'l-Esîr, *el-Meselü's-sâir*, 3/3-4.

İbn Reşîk el-Kayrevânî (öl. 456/1064) tekrîr üslûbunu güzel ve çirkin tekrîr olarak iki kısma ayırır. Tekrîrin manalardan ziyade lafızlarda yapıldığı görüşündedir. Lafız ve manadaki tekrîrin bir arada olduğu ifadeyi yetersiz bulmaktadır.²¹

Süyûtî (öl. 911/1505) tekrîr ifadelerinin ikincisinin müteallakı/bağlanılanı ilkinden farklı olduğunda bu üslûba *terdîd* adı verildiğini zikreder.²² Bu bağlamda Tehânevî (öl. 1158/1745) Rahmân sûresindeki *“O فَيَأْتِي آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ”* ayetinin *terdîd* bâbından olduğunu ileri sürer.²³

İbn Hicce (öl. 837/1434) ise bu ayetin tevbîh ve takrîf maksatlı tekrîr üslûbu olduğunu ifade eder.²⁴ Merâğî de bu ayeti müteallaklarının çok sayıda olması yönüyle tekrîr olarak kabul eder ve Allah'ın nimetlerini kullarına hatırlatarak kudretini ve lütfunu anımsattığını, yinelenen ayetin her bir nimet arasında bir fâsıla hükmünde olduğunu zikreder.²⁵ Dolayısıyla Kur'ân-ı Kerîm'de lafzen yinelenen ifadelerin hepsinin tekrîr bâbından olup olmadığı hususunda görüş ayrılıkları vardır.

Zerkeşî'ye (öl. 794/1392) göre Kâfirûn sûresindeki yinelenmiş gibi görünen ayetler aslında tekrîr değildir. Bilakis hazif ve ihtisar içermektedir. Dolayısıyla oradaki ifadelerin herbiri farklı zaman dilimlerine delalet etmektedir.²⁶

Bazı dilciler tekrîr ve tekrâr kavramları arasında fark bulunduğunu belirtmeler de çoğunluğun kanaatine göre her ikisi de aynı anlamı ifade etmektedir.²⁷ Bununla beraber Tâhirü'l-Mevlevî tekrîr ve tekrâr kavramlarını birbirinden ayırmıştır. Tekrîri sözü kuvvetlendirmek ve ifadeye şiddet katmak için yapılan bir tekrâr olarak tarif etmiştir. Tekrârı ise bir sözün bir ibârede lüzûmu olmadığı halde tekrâr edilmesi şeklinde tanımlamıştır. Bu bağlamda tekrîri

²¹ İbn Reşîk el-Kayrevânî, Ebû Alî el-Hasen el-Ezdî, *el-'Umde fî mehâsini's-ş-şî'r ve âdâbihî ve nakdihî*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd (Beyrut: Dâru'l-Cil, 1981), 2/72-73.

²² Ebu'l-Fadl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Süyûtî, *el-İtkân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhim (Kahire: el-Hey'etü'l-Misriyyetü'l-Âmme li'l-Kitâb, 1974), 3/226.

²³ Muhammed A'lâ b. Alî b. et-Tehânevî, *Keşşâfû ıstılâhâtî'l-fünûn ve'l-'ulûm*, thk. Ali Dehruç (Beyrut: Mektebetü Lübnan Nâşirûn, 1996), 2/503.

²⁴ İbn Hicce, *Hızânetü'l-edeb*, I, 362.

²⁵ Merâğî, *'Ulûmu'l-belâga*, 193.

²⁶ Zerkeşî, *el-Burhân*, 3/21.

²⁷ Muhsin Demirci, *Tefsir Usûlü* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2019), 193.

manaya kuvvet ve söze kıymet veren bir durum, tekrârı ise sözün fesâhatini bozan bir durum olarak değerlendirmiştir.²⁸

Genel anlamda tekrîr kavramıyla ilgili değerlendirmelerden sonra *Gâyetü'l-emânî*'deki ilgili örnekler ve müellifin değindiği hususlar aşağıdaki başlıklar altında tasnif edilmiştir.

1.1. Takrîr İçin Tekrîr

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ قَوْلٌ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلِأَنَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ لَأَن تَدُونَ (Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, yüzünü Mescid-i Haram'a doğru çevir. (Ey mü'minler!) Siz de nerede olursanız olun, yüzünüzü Mescid-i Haram'a doğru çevirin ki, zalimlerin dışındaki insanların elinde (size karşı) bir koz olmasın. Zalimlerden korkmayın, benden korkun. Böylece size nimetlerimi tamamlayayım ve doğru yolu bulasınız.²⁹ Burada ve öncesindeki ayette yüzün Mescid-i Haram'a doğru çevrilmesi emrinin üç kez tekrîrinin hikmetini Molla Gürânî şöyle açıklıyor: Kible meselesi zan ve şüpheye açık hususlardan birisidir. Dolayısıyla bu konu lafzî tekrîrlerle yazılı olarak ve takrîrî anlatım üslûbuna uygun olarak ifade edilmiştir. Nitekim emrin zikredildiği ilk yerde³⁰ maksat: Hz. Peygamber'in (s.a.v.) gönlünden geçirdiği -kıblenin Kâbe'ye çevrilmesi³¹ arzusuna icabet edilerek O'nu onurlandırmak, Yahudilerin düşüncesizliklerini beyân etmek ve her dinin kible gereksinimini bu emirde birleştirmektir. İkinci tekrîrde:³² Kibleye yönelme emri sadece şehirde veya mukîm olanlara tahsîs edilmiş bir durum olarak zannedilmesin diye herhangi bir yerdeki sefer halinin hükmü beyân edilmiştir. Ayrıca buradaki hitap kavminin lideri ve önderi olması yönüyle Peygamber Efendimize (s.a.v.)

²⁸ Tâhirü'l-Mevlevî, *Edebiyat Lügati*, nşr: Kemâl Edib Kürkçüoğlu (İstanbul: Enderun Kitabevi, 1994), 156.

²⁹ el-Bakara 2/150.

³⁰ (Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, (namazda) Mescid-i Haram'a doğru dön. Bu elbette Rabbinden gelen gerçek bir emirdir. Allah, sizin işlediklerinizden asla habersiz değildir." (el-Bakara 2/149).

³¹ Kâbe, Peygamberimizin (s.a.v.) atası Hz. İbrahim'in (a.s.) kiblesiydi ve iki kıblenin ilkiydi. Arapların Allah'a iman etmelerine daha fazla vesile olabildi. Ayrıca Yahudilere muhâlefet için daha uygun bir yerdi. Bk. Nâsirüddîn Ebû Saîd b. Muhammed el-Beydâvî, *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*, haz. Muhammed Abdurrahman el-Maraşlı (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, t.y.), 1/111.

³² (Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, yüzünü Mescid-i Haram'a doğru çevir." (el-Bakara 2/150).

has kılınmıştır. Üçüncü tekrîrde:³³ Hükmün hikmeti açıklanarak kıbleyle ilgili hükme bağlı kalmanın zorunluluğu vurgulanmış ve ayetteki hitapla Hz. Peygamberin (s.a.v.) ümmeti onurlandırılmıştır.³⁴

1.2. Tahzîr için Tekrîr

وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَى هَؤُلَاءِ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ
“*(Ey Muhammed!) Her ümmetin kendi içinden üzerlerine bir şahit göndereceğimiz, seni de onların üzerine bir şahit olarak getireceğimiz günü düşün. Sana bu kitabı; her şey için bir açıklama, doğru yolu gösteren bir rehber, bir rahmet ve müslümanlar için bir müjde olarak indirdik.*”³⁵ Ayette şahitten kasıt peygamberlerdir. Zira onlar kendi kavimlerinin soylarından gönderilmişlerdir. Birkaç ayet önce zikredilen وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا “*Kıyamet günü her ümmetten bir şahit göndereceğiz*”³⁶ ifadesinin benzeri bir ifade olan مِنْ أَنْفُسِهِمْ “*Her ümmetin kendi içinden üzerlerine bir şahit göndereceğimiz gün*” ayetinin tekrîr edilmesini Molla Gürânî itnâb olarak yorumlamıştır. Burada sözün uzatılmasının nedeni muhatapları uyarıp sakındırmak ve ikazı daha ziyâdeli bir üslûpla bildirmektir. Ayrıca ifade gücünü artırmak için önceki ayette zikredilen مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ ifadesinin başındaki مِنْ harfi cerinin yerine burada فِي harfi ceri tercih edilmiştir.³⁷

وَيَا قَوْمِ مَا لِي أَدْعُوكُمْ إِلَى النَّجَاةِ وَتَدْعُونَنِي إِلَى النَّارِ “*Ey kavmim! Bu ne hal? Ben sizi kurtuluşa çağırıyorum, siz ise beni ateşe çağırıyorsunuz.*”³⁸ Molla Gürânî’ye göre firavun hanedanından mü’min bir kimsenin kavmini tevhide davetinden bahseden ayetlerde³⁹ يَا قَوْمِ hitabını üç kez yinelemesi onların tamamen gaflete

³³ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَحْسَبُوهُمْ وَآخِشُونِي “*(Ey mü’minler!) Siz de nerede olursanız olun, yüzünüzü Mescid-i Haram’a doğru çevirin ki, zalimlerin dışındaki insanların elinde (size karşı) bir koz olmasın. Zalimlerden korkmayın, benden korkun. Böylece size nimetlerimi tamamlayayım ve doğru yolu bulasınız.*” (el-Bakara 2/150).

³⁴ Molla Gürânî, Şihâbüddîn Ahmed b. İsmâil, *Gâyetü’l-emânî fî tefsîri’l-keâmî’r-rabbânî*, thk. Hâmîd b. Ya’kûb el-Furayh vd. (Riyad: Dârü’l-Hadâra, 2018), 1/667. Diğer örnekler için bk. 1/1085, (Âl-i İmrân 3/30); 5/73 (el-Mü’minûn 23/94); 5/915 (Fâtır 35/39); 6/128 (es-Sâffât 37/179); 6/144-145 (Sâd 38/12-14); 7/108 (el-Kamer 54/30); 7/343 (el-Mücâdele 58/20); 7/415 (el-Mümtehine 60/6); 7/1265 (et-Tekâsür 102/4); 7/1365 (en-Nâs 114/1-3).

³⁵ en-Nahl 16/89.

³⁶ en-Nahl 16/84.

³⁷ Molla Gürânî, *Gâyetü’l-emânî*, 4/241.

³⁸ el-Mü’min 40/41.

³⁹ Bk. el-Mü’min 40/38-39, 41.

battıklarını ortaya koyar.⁴⁰ Bu tekrîr üslûbunda onları gaflet uykusundan uyandırmak, nidâ edilen hususa önem vermelerini sağlamak ve kendisinin nasihatine karşılık onların tavırlarını kınamak vardır.⁴¹

1.3. Vehmi Kaldırmak İçin Tekrîr

وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِي فَتَنْفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِي وَتُبْرِئُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ بِإِذْنِي وَإِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِي “Hani iznimle çamurdan kuş şekline benzer bir şey yapıyordun da içine üflüyordun, benim iznimle hemen bir kuş oluyordu. Yine benim iznimle doğuştan körü ve alacalıyı iyileştiriyoordun. Hani benim iznimle ölüleri de (hayata) çıkarıyordun.”⁴² Müellif ayette بِإِذْنِي “benim iznimle” ifadesinin üç kez tekrîr edilmesinin manayı kuvvetlendirdiğini belirtmiştir. Nitekim buradaki belâğî nükte, dalâlet ehli olan kimselerin Hz. İsa'nın (a.s.) tüm bu mucizeleri yalnızca kendi başına gerçekleştirdiğine dair vehimlerini yok etmek içindir.⁴³ Dolayısıyla Hz. İsa'nın beşikte iken konuşması, çamurdan canlanan kuşlar yapması, doğuştan âmâ olanları ve cüzzamlı hastaları iyileştirmesi, ölüleri kabirlerinden çıkartıp onlara hayat vermesi gibi mucizelerinin asıl müsebbibinin Allah Teâlâ olduğunu vurgulamak ve bunun dışındaki herhangi bir yanlış zannı ortadan kaldırmak için ifade yinelenmiştir.

فَوَيْلٌ لَّهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَّهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ “Vay ellerinin yazdıklarından ötürü onların haline! Vay kazandıklarından dolayı onların haline!”⁴⁴ Molla Gürânî ayette وَوَيْلٌ لَّهُمْ “Vay onların haline” ifadesinin tekrîriyle ilgili şunları kaydetmiştir: Bu ifadenin eylemler için ayrı ayrı tekrîri her iki fiile ayrı ayrı mübâlağa anlamı katmaktadır.⁴⁵ Dolayısıyla وَوَيْلٌ لَّهُمْ ifadesi “yazma” ve “kazanma” fiilleri için ayrı ayrı tekrîr edilmeseydi sanki vâidin yalnızca bu iki işi birlikte yapana gerekli olacağı yani her iki durum için sadece bir azap olacağı zannedilebilirdi. Oysaki bu üslûpla her bir fiili işleyene ayrı bir azabın olacağı bildirilmektedir. Bu nedenle ifadenin tekrîriyle böyle bir şüphe giderilmiş olur.⁴⁶

⁴⁰ Molla Gürânî, *Gâyetü'l-emânî*, 6/318.

⁴¹ Beydâvî, *Envârü't-tenzil*, 5/58.

⁴² el-Mâide 5/110.

⁴³ Molla Gürânî, *Gâyetü'l-emânî*, 2/410.

⁴⁴ el-Bakara 2/79.

⁴⁵ Molla Gürânî, *Gâyetü'l-emânî*, 1/496.

⁴⁶ Ebû Hayyân Muhammed b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelûsî, *el-Bahrü'l-muhît fi't-tefsîr*, thk. Sitkî Muhammed Cemîl (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1420/1999), 1/448.

1.4. Mübâlağa İçin Tekrîr

“Onlardan ne bir dost edinin, ne de bir yardımcı.”⁴⁷ Ayette müslümanların münafıkları dost edinmeleri yasaklanmış ve onlarla her türlü ilişkinin kesilmesi emredilmiştir. Müellife göre bu yasaklama manasını mübâlağalı kılmak için nehiy edatı لَا iki defa tekrîr edilmiş ayrıca manayı daha da kuvvetlendirmek maksadıyla mefûl olan وَلِيًّا ve نَصِيرًا ifadeleri nekra olarak zikredilmiştir.⁴⁸

1.5. Tahkîr İçin Tekrîr

هَآأَنْتُمْ هَؤَلَاءِ حَآجَجْتُمْ فِيمَا لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَآجُونَ فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ *“İşte siz böyle kimselersiniz! Hadi hakkında bilgi sahibi olduğunuz konuda tartıştınız; fakat bilgi sahibi olmadığınız konuda niçin tartışıyorsunuz! Oysaki Allah, her şeyi bilir, siz ise bilmezsiniz.”*⁴⁹ Necran Hristiyanları ve Yahudi din adamları Hz. İbrahim’in (a.s.) kendi dinleri üzerine olduğunu iddia etmişler ve bu konuda Peygamber Efendimizle (s.a.v.) tartışmaya girmişlerdi. Müellif ayetteki هَآ tenbîh edatının muhatapların gaflet hallerinde çok ileri gittiklerini bildirmek ve tahkîr maksadıyla tekrîr edildiğini ifade etmiştir. Sanki bu üslûpla *“Sizin kitabınızda aslı olmasına rağmen batıl olan düşüncelerinizle bu konuyu münakaşa ediyor olmanız, ahmaklığınızın göstergesidir. Nasıl oluyor da doğrusu ve yanlışı birbirine karışmayan bir meselede tartışabiliyorsunuz?”* denilmiş gibidir.⁵⁰

فَلِ الْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سَتَدْعُونَ إِلَى قَوْمٍ أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ تُقَاتِلُونَهُمْ أَوْ يُسْلِمُونَ فَإِن تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا وَإِن تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا *“Siz, güçlü kuvvetli bir kavme karşı teslim oluncaya kadar savaşmaya çağırılacaksınız. Eğer itaat ederseniz Allah size güzel bir mükâfat verir. Ama önceden döndüğünüz gibi yine dönerseniz, Allah sizi elem dolu bir azaba uğratar.”*⁵¹ Molla Gürânî’ye göre الْمُخَلَّفُونَ *“(Savaştan) geri kalanlar”* ifadesinin bu sûrede üç kez tekrîri⁵² zikredilen ismin çirkinliğini

⁴⁷ en-Nisâ 4/89.

⁴⁸ Molla Gürânî, *Gâyetü'l-emânî*, 2/159.

⁴⁹ Â-i İmrân 3/66.

⁵⁰ Molla Gürânî, *Gâyetü'l-emânî*, 1/1132-1133.

⁵¹ el-Fetih 48/16.

⁵² Bk. el-Fetih 48/11, 15, 16.

beyân etmek ve işitenler nezdinde onların durumlarının tahkîr edildiğini bildirmek içindir.⁵³

1.6. Te'kîd İçin Tekrîr

“*Kur'ân, namazı dosdoğru kılan, zekatı veren ve ahirete de kesin olarak inanan mü'minler için bir hidayet rehberi ve bir müjdedir.*”⁵⁴ Müellife göre ahirete yakinen inanmak dini sorumluluğun meşakkatini üstlenmeye gerekli olan Allah korkusunu da zorunlu kılar. Bu yüzden ayette *هُم* zamiri tekrîr edilmiştir. Dolayısıyla ayette *وَهُم بِالْآخِرَةِ يُوْقِنُونَ لَا يَغْيَرُهَا وَهُمْ الْمُؤْمِنُونَ لَا غَيْرُهُمْ* “*Onlar başka bir şeye değil ahirete kesin olarak inananlardır ve başkası değil onlar müminlerin ta kendileridir*” manası ifade edilmiş gibidir.⁵⁵

“*Göklerdeki her şey, yerdeki her şey Allah'ındır.*”⁵⁶ Molla Gürânî bu ibarenin bir önceki ayetteki⁵⁷ ifadenin tekrîri olmasının manayı te'kîd ettiğini ifade etmiştir. Çünkü her hayrın hakikatinde takvâ ve Allah korkusu vardır. Bu tekrîr ayetin devamında zikredilecek ibareler için bir temhîd (ön hazırlık) niteliği taşır.⁵⁸ Ayrıca bu ifadenin tekrîri muhatapların Allah'a karşı gelmekten sakınmaları, O'na itaat etmeleri ve isyanda bulunmamaları için takvâ sahibi olmanın nedenini zihinlere yerleştirmeyi amaçlar.⁵⁹

“*Onlar, hem bu dünyada, hem de kıyamet gününde lanete uğratıldılar. Biliniz ki Âd kavmi, Rablerini inkâr etti. (Yine) biliniz ki Hûd'un kavmi Âd, Allah'ın rahmetinden uzaklaştı.*”⁶⁰ Müellife göre ayette *أَلَّا* tenbih edatının ve Âd kavminin isminin tekrîri ve helak edilmelerinden sonra bile kendilerine beddua edilmesi, indirilen azaba layık olduklarına işarettir.⁶¹

⁵³ Molla Gürânî, *Gâyetü'l-emânî*, 6/616.

⁵⁴ en-Neml 27/2-3.

⁵⁵ Molla Gürânî, *Gâyetü'l-emânî*, 5/396.

⁵⁶ en-Nisâ 4/132.

⁵⁷ Bk. en-Nisâ 4/131.

⁵⁸ Molla Gürânî, *Gâyetü'l-emânî*, 2/220-221.

⁵⁹ Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf an hakâ'iki gavâmidî't-tenzîl ve 'uyûnî'l-ekâvil fî vücûhi't-te'vil* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbî'l-Arabî, 1407/1986), I, 574.

⁶⁰ Hûd 11/60.

⁶¹ Molla Gürânî, *Gâyetü'l-emânî*, 3/784.

“Oysa onlar daha önce kendilerine yağmur yağdırılmadan evvel kesin bir ümitsizliğe kapılmışlardı.”⁶² Molla Gürânî ayetteki قَبْلُ مِنْ قَبْلِهِ لَمْ يَسِرْنَ ifadesinin tekrîrinin manayı te’kîd ettiğini zikretmiştir. Bu üslûp yağmurun indirilme süresi uzadığı için onların ümitsizliklerinin tamamen arttığına delalet eder.⁶³

“Onlar gelip geçmiş bir ümmettir. Onların kazandıkları kendilerinin, sizin kazandıklarınız sizindir. Siz onların yaptıklarından sorumlu tutulacak değilsiniz.”⁶⁴ Bakara sûresinin 134. ayetinin tekrîri olan bu ayette atalarıyla övünmeyi tabiatlarına yerleştiren ve onlara güvenen toplumlara mübâlağalı bir uyarı vardır. Ayrıca bu üslûp geçmişteki ümmetleri taklit etme hususunda müminleri ikaz etmek için kullanılmış bir hitap şeklidir. Dolayısıyla müellife göre tekrîrin amacı onların Allah’tan başka bir ilaha inanma teşebbüsünü sonlandırmak, bunu te’kîd ve takrîr etmektir.⁶⁵

1.7. Teşvik İçin Tekrîr

“Andolsun, biz Kur’ân’ı düşünüp öğüt almak için kolaylaştırdık. Var mı düşünüp öğüt alan?”⁶⁶ Bu ayet Âd,⁶⁷ Semûd,⁶⁸ Lût⁶⁹ ve Firavun⁷⁰ kavimleriyle alakalı kıssaların her birinin başında tekrîr edilmiştir. Bundaki maksat muhatapların gafletten sakındırılmaları için uyarının sürekli yenilenmesi ve söz konusu öğüde teşvik edilmeleridir. Müellife göre Kur’ân-ı Kerîm’deki bütün tekrîrlerin asıl hikmeti budur.⁷¹

“Şüphesiz senin Rabbin mutlak güç sahibi ve çok merhametli olandır.”⁷² Bu ayet bu sûredeki kıssaların başında ve sonunda tekrîr edilmiştir.⁷³ Müellife göre hakikate karşı sağır ve dilsiz kesilip akletmeyen

⁶² er-Rûm 30/49.

⁶³ Molla Gürânî, *Gâyetü’l-emânî*, 5/668; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/485; Beydâvî, *Envâru’t-tenzîl*, 4/209.

⁶⁴ el-Bakara 2/141.

⁶⁵ Molla Gürânî, *Gâyetü’l-emânî*, 1/644-645; Beydâvî, *Envâru’t-tenzîl*, 1/110.

⁶⁶ el-Kamer 54/40.

⁶⁷ Bk. el-Kamer 54/17.

⁶⁸ Bk. el-Kamer 54/22.

⁶⁹ Bk. el-Kamer 54/32.

⁷⁰ Bk. el-Kamer 54/40.

⁷¹ Molla Gürânî, *Gâyetü’l-emânî*, 7, 123.

⁷² eş-Şuarâ 26/191.

⁷³ Bk. eş-Şuarâ 26/9, 68, 104, 122, 140, 159, 175.

kimselere bu öğütleri defalarca okumak daha yerinde olur. Nitekim öğüt ve hatırlatmada tekrîr üslûbu, talepte bulunulan hususa karşı muhatapların mazeretini ortadan kaldırmak, tebliği ve tembihi yaymak için kullanılır.⁷⁴

1.8. Takbîh İçin Tekrîr

“*Şuayb'ı*” الدِّينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَأَن لَّمْ يَغْنَوْا فِيهَا الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ *Şuayb'ı yalanlayanlar sanki orada hiç yaşamamışlardı. Şuayb'ı yalanlayanlar var ya, asıl ziyana uğrayanlar onlar oldu.*”⁷⁵ Molla Gürânî “*Şuayb'ı*” الدِّينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا *Şuayb'ı yalanlayanlar*” ifadesinin ism-i mevsûl ile birlikte isti'nâf ve isim cümlesi olarak tekrîr edilmesindeki hikmeti şöyle açıklıyor: Bu üslûp onların hallerinin çirkinliğini daha etkili bir şekilde dile getirmek ve kavminin ileri gelenlerinin söyledikleri sözleri kınamak içindir.⁷⁶

1.9. Tehvîl İçin Tekrîr

بَلِ السَّاعَةِ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَذَى وَأَمْرٌ *Hayır, kıyamet, onların (görecekları asıl azabın) vaktidir. Kıyamet (azabı) ise daha müthiş ve daha acıdır.*”⁷⁷ Müellife göre السَّاعَةُ *“kıyamet”* ifadesinin tekrîri tehvîl içindir. Ayrıca bu ayetteki zamirin merciinin önceki ayette bahsi geçen Bedir savaşı olduğu vehmedilmesin diye ifade ikinci kez zikredilmiştir.⁷⁸

1.10. Tekrîr Olmayan Tekrîr

وَيَلِّ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ *“O gün vay yalanlayanların haline!”*⁷⁹ Müellife göre bu ayet her ne kadar lafzen tekrîr edilse de bağlamıyla birlikte düşünüldüğünde tekrîr değildir. Zira önceki وَيَلِّ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ifadesi⁸⁰ ahiret azabı, burada ise dünya azabı için zikredilmiştir. Öte yandan tekrîrin korkutma maksatlı kullanımının daha yerinde olacağı belirtilmiştir.⁸¹

وَأَذِنْتُ لِرَبِّهَا وَحَقَّتْ *“Rabbini dinlediği zaman -ki ona yaraşan da budur- (insan yaptıklarını karşısında bulur!)”*⁸² Bu ayet aynı ibareyle öncesinde de

⁷⁴ Molla Gürânî, *Gâyetü'l-emânî*, 5/373-374.

⁷⁵ el-A'râf 7/92.

⁷⁶ Molla Gürânî, *Gâyetü'l-emânî*, 2/718.

⁷⁷ el-Kamer 54/46.

⁷⁸ Molla Gürânî, *Gâyetü'l-emânî*, 7/129.

⁷⁹ el-Mürselât 77/19.

⁸⁰ el-Mürselât 77/15.

⁸¹ Molla Gürânî, *Gâyetü'l-emânî*, 7/896-897.

⁸² el-İnşikâk 84/5.

zikredilmiştir.⁸³ Müellife göre bu bir tekrîr değildir. Çünkü ilki gökyüzü bu ise yeryüzüyle ilgili bir ayettir.⁸⁴

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ “O halde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?”⁸⁵

Molla Gürânî bu ayeti tekrîr olarak değerlendirmez. Fakat her tekrârı o ayetin müteallakı/bağlanılanı itibariyle Allah Teâlâ'nın ilminin ve kudretinin kemaline bir vurgu, faydalarının sayılamayacağı nimetlerine karşılık şükre teşvik ve emirlerine itaat gibi mana bağlamlarıyla birlikte ele alır.⁸⁶

Sonuç

Molla Gürânî, tefsirinde ayetlerdeki lafzî tekrîrlerin manaya katkısına ve muhatap üzerindeki etkisine dikkat çekmiştir. *Gâyetü'l-emânî*'deki örnekler ele alındığında Kur'ân-ı Kerîm'de aynı sûrede veya ayette geçen lafzî tekrîrlerde yinelenen ifadeler bağlamı itibariyle ilave anlamlara delalet etmektedir. Nitekim bu ifadeler ilkindeki temel anlamının yanında te'kîd, tahkîr, takbîh ve tehvîl gibi manalar ihtiva ettiği için duyuşsal ve bilişsel olarak muhatabın zihninde farklı anlamsal çağrışımlara neden olmaktadır.

Bu bağlamda zikredilen lafzî tekrîrlerdeki genel maksat sözün kuvvetini artırmak, buyruklara tabi olma hususunda muhatabın mazeretini ortadan kaldırmak ve hükme uygun davranmasını sağlamaktır. Bunun yanında şüpheyeye ve zanna açık hususlarda hükmü kesinleştirmek, ikazı daha ziyadeli bir üslûpla bildirmek, çağrıya önem verilmesini sağlamak, nehyedilen hususu açıkça vurgulamak, kınanan bir vasfın çirkinliğini beyân etmek, emre itaatini ve nehyden kaçınmanın temelindeki takva ilkesini benimsetmek, öğütlere teşvik, muhatabın halini ve sözünü kınamak gibi maksatlar söz konusudur.

Literatürde müteallakı/bağlanılanı çoklu olan tekrârların tekrîr olup olmadığı konusunda farklı yaklaşımlar vardır. Müellifin tekrîr olmayan tekrârlar için örnek sunduğu ayetlerde öne sürdüğü argüman bağlamın farklı olmasıdır. Fakat bağlamı itibariyle muhataplar ve konu değiştiği halde kavimlerle ilgili her bir kıssanın başında ve sonunda yinelenen ifadeleri tekrîr olarak değerlendirmesi ikilem teşkil eder. Bununla beraber her ne kadar kavram

⁸³ Bk. el-İnşikâk 84/2.

⁸⁴ Molla Gürânî, *Gâyetü'l-emânî*, VII, 1045.

⁸⁵ er-Rahmân 55/16.

⁸⁶ Bk. Molla Gürânî, *Gâyetü'l-emânî*, 7/153-195.

farklılığı olsa da ayetlerdeki lafzî tekrîrlerin manaya zâid bir etkide bulunduğu âşikârdır.

Kaynakça

- Altuntaş, Muhammed Eser. *Molla Gürânî'nin Gâyetü'l-emânî Adlı Tefsirinde Belâgat Uygulamaları*. İzmir: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.
- Bâkîllânî, Ebû Bekr Muhammed b. Tayyib. *İ'câzü'l-Kur'ân*. thk. es-Seyyid Ahmed Sakr. Mısır: Dâru'l-Meârif, 1997.
- Bedevî Tabâne. *Mu'cemü'l-belâgati'l-'Arabiyye*. Cidde: Dâru'l-Menâra, 1988.
- Beydâvî, Nâsirüddîn Ebû Saîd b. Muhammed. *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*. haz. Muhammed Abdurrahman el-Maraşî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, t.y.
- Bulut, Ali. *Belâgat Meânî-Beyân-Bedî'*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2020.
- Demirci, Muhsin. *Tefsir Usûlü*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2019.
- Ebu'l-Bekâ el-Kefevî, Eyyub b. Musa el-Hüseynî. *el-Külliyât: Mu'cem fi'l-müstalahât ve'l-furûki'l-lügaviyye*. thk. Adnan Derviş, Muhammed el-Misrî. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1998.
- Ebû Hayyân el-Endelüsî, Muhammed b. Yûsuf. *el-Bahru'l-muhît fi't-tefsîr*. thk. Sıtkî Muhammed Cemîl. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fıkr, 1420/1999.
- Fîrûzâbâdî, Ebu't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb. *el-Kâmûsu'l-muhît*. thk. Muhammed Nuaym el-Araksûsî. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2005.
- Hâşimî, Seyyid Ahmed. *Cevâhiru'l-belâga fi'l-meânî ve'l-beyân ve'l-bedî'*. thk. Yusuf Sumeylî. Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, 1999.
- İbn Ebî'l-İsba', Ebû Muhammed Zekiyyüddîn b. Zâfir el-Misrî. *Tahrîru't-tahbîr fî sinâti's-şî'r ve'n-nesr*. thk. Hifnî Muhammed Şeref. Kahire: Lecnetü İhyâi't-Türâsî'l-İslâmî, 1963.
- İbnü'l-Esîr, Ebu'l-Feth Ziyâüddîn b. el-Cezerî. *el-Meseli's-sâ'ir fî edebi'l-kâtib ve's-şâ'ir*. thk. Ahmed el-Havfî-Bedevî Tabâne. 4 Cilt. Kahire: Dâru'n-Nahda, t.y.
- İbn Hicce, Takıyyüddîn Ebû Bekr b. Hicce el-Hamevî. *Hizânetü'l-edeb ve gâyetü'l-ereb*. thk. İsam Şekıyu. 2 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-Hilâl-Daru'l-Bihâr, 2004.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Cemâlüddîn. *Lisânü'l-Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâr-u Sâdır, 1414/1993.
- İbn Reşîk el-Kayrevânî, Ebû Alî el-Hasen el-Ezdî. *el-'Umde fî mehâsini's-şî'r ve âdâbih ve nakdih*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Cil, 1981.
- Kâsım-Dîb, Muhammed Ahmed-Muhyiddin. *'Ulûmu'l-belâga el-bedî' ve'l-beyân ve'l-me'ânî*. Trablus: Müessesetü'l-Hadîse li'l-Kitâb, 2003.
- Kazvînî, Celâlüddîn Muhammed b. el-Hatîb. *et-Telhîs fî 'ulûmi'l-belâga*. thk. Abdurrahman el-Berkûkî. Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1904.

- Merâğî, Ahmed Mustafa. *'Ulûmu'l-belâga*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993.
- Meydânî, Abdurrahmân Hasan Habenneke. *el-Belâgatu'l-'Arabiyye ususuhâ ve 'ulûmuhâ ve funûnuhâ*. 2 Cilt. Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 1996.
- Molla Gürânî, Şihâbüddîn Ahmed b. İsmâil. *Gâyetü'l-emânî fî tefsîri'l-ke'lâmî'r-rabbânî*. thk. Hâmid b. Ya'kûb el-Furayh vd. 7 Cilt. Riyad: Dâru'l-Hadâra, 2018.
- Saraç, M. Ali Yekta. *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*. İstanbul: Gökkuşbu Yayınları, 2019.
- Süyûtî, Ebu'l-Fadl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr. *el-İtkân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhim. 4 Cilt. Kahire: el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Âmme li'l-Kitâb, 1974.
- Tâhirü'l-Mevlevî, *Edebiyat Lügati*. nşr: Kemâl Edib Kürkçüoğlu. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1994.
- Teftâzânî, Sa'duddîn. *el-Mutavvel şerhu Telhîsi Miiftâhi'l-'ulûm*. thk. Abdulhamid Hindâvî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2013.
- Tehânevî, Muhammed A'lâ b. Alî. *Keşşâfû ıstılâhâti'l-fünûn ve'l-'ulûm*. thk. Ali Dehruç. 2 Cilt. Beyrut: Mektebetü Lübnan Nâşirûn, 1996.
- Zemaşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer. *el-Keşşâf an hakâ'iki gavâmidî't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl fî vücûhi't-te'vîl*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1407/1986.
- Zerkeşî, Ebû Abdillâh Bedrüddîn. *el-Burhân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm. 4 Cilt. Kahire: Mektebetü Dâri't-Türâs, t.y.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı/ Contribution of Authors

Araştırma tek bir yazar tarafından yürütülmüştür.
The research was conducted by a single author.

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflict of Interest

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.
There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.

İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy

Bu makale iThenticate yazılımıyla taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism was detected.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur.
In this study, the rules stated in the “Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive” were followed
